

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
УА “Палескі дзяржаўны ўніверсітэт”

М.В. Цуба

СЛУЖЫЎ БОГУ, АЙЧЫНЕ І ЛЮДЗЯМ

Пінск
ПалесДУ
2018

УДК 94(476)
ББК 63.3(4Бел)62
Ц83

Рэцэнзенты:

доктар філалагічных навук, прафесар Ненадавец А.М.;
кандыдат гістарычных навук, дацэнт Гагуа Р.Б.

Цуба, М.В.

Ц83 Служыў Богу, Айчыне і людзям / М.В. Цуба. – Пінск :
ПалесДУ, 2018. – 29 с.

ISBN 978-985-516-511-9

Аўтар: Цуба Міхаіл Віктаравіч – ураджэнец вёскі Навіна, Хорастаўскага сельсавету, кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны УА “Палескі дзяржаўны ўніверсітэт”

У кнізе апавядаецца пра рэлігійную дзейнасць і трагічны лёс святара Іаана Сямёнавіча Лойкі, які ў гады ваеннага ліхалецця быў зажыва спалены разам са сваімі вернікамі ў вёсцы Хорастава за тое, што дапамагаў партызанам.

Разлічана на масавага чытача.

ББК 63.3(4Бел)62

ISBN 978-985-516-511-9

© Палескі дзяржаўны
ўніверсітэт, 2018

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА	4
ЯГО ЖЫЦЦЁ І РЭЛІГІЯНАЯ МІСІЯ БЫЛІ ЗВЯЗАНЫ З ХОРАСТАЎСКІМ КРАЕМ	6
РЭЛІГІЯНАЯ ПРАЦА І ВЫКАНАННЕ СВЯТАРСКІХ АБАВЯЗКАЎ І.С. ЛОЙКАМ ПАДЧАС ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ.....	13
ЗАКЛЮЧЭННЕ	26
СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ.....	28

ПРАДМОВА

На тэрыторыі Хорастаўскага сельсавета (уваходзіў у былую Пінскую вобласць, зараз Салігорскі раён, Мінская вобласць) ў гады Вялікай Айчыннай вайны адбыліся падзеі, якія адыгралі вялікую ролю ў гісторыі партызанскага руху Беларусі. Ураджэнцам вёскі Хорастава В.З. Каржом быў створаны першы ў Вялікай Айчыннай вайне партызанскі атрад. У гэтым атрадзе мужна змагаліся будучыя героі – В.З. Харужая, А.Я. Кляшчоў, а таксама яшчэ адзін вядомы прадстаўнік вёскі Хорастава Р.С. Карасёў, адзін з арганізатараў партызанскага руху на Піншчыне, імя якога носяць вуліцы Пінска і Лунінца. Жыхарамі Хорастаўскага сельсавета і адначасова прыхаджанамі хорастаўскай царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы з’яўляліся браты-патрыёты Міхаіл і Іван Цубы з вёскі Навіна.

На тэрыторыі сельсавета размяшчаліся штаб Пінскага партызанскага злучэння, аэрадром, шпіталь, друкарня газеты “Палеская праўда”. На часовай дыслакацыі ў 1942 і 1943 гг. тут знаходзілася злучэнне партызан Украіны на чале са знакамітым С.А. Каўпаком.

Памятае хорастаўская зямля і асобу вядомага святара ў нашым краі – Івана Сямёнавіча Лойку. Падчас ваеннага ліхалецця, маючы вялікі аўтарытэт сярод вернікаў, бацюшка не аднаго з мясцовых жыхароў змог перасцерагчы ад супрацоўніцтва з акупантамі. У выніку фашысты так і не змаглі стварыць ніводнага паліцэйскага ўчастка на Хорастаўшчыне. Не раз І.С. Лойка выказваўся супраць кампаніі акупацыйных улад па вывазу моладзі на

прымусовыя работы ў Германію і прылюдна благаславіў сваіх сыноў ісці ў партызаны. Бясспрэчна, гэта паспрыяла масаваму збегу моладзі ў партызанскі атрад “Камарова” (В.З. Каржа), які прыбыў з Пінска і дзейнічаў паблізу Хорастава. Дарэчы, сам Васіль Захаравіч Корж увесь час падтрымліваў самыя добрыя ўзаемаадносіны з І.С. Лойкам і яго сям’ёй.

У гады вайны І.С. Лойка заўсёды імкнуўся маральна падтрымаць праваслаўны люд. Гэтая падтрымка ажыццяўлялася праз служэнне Богу і дапамозе вернікам малітвамі і суцяшэннем, прычым бацюшка ніколі не забываў прывіваць сваім прыхаджанам веру ў перамогу над ворагам.

Аб патрыятычнай барацьбе і трагічных наступствах ваеннага ліхалецця ў Хорастаўскім краі напісана нямала. І амаль усюды ў больш-менш грунтоўных работах пакрысе, па дробязях усплывае неардынарная фігура свяшчэнніка І.С. Лойкі. Наша задача – сабраць усе гэтыя разрозненыя ў разнастайнай літаратуры і архівах матэрыялы, дакументы, звесткі, а таксама ўспаміны людзей у адзінае цэлае. Для таго, каб праўдзіва і аб’ектыўна паказаць гераічны і адначасова трагічны жыццёвы лёс настояцеля хорастаўскай царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы, бацюшкі Іаана Лойкі, які прыняў пакутніцкую смерць разам з сваімі прыхаджанамі не скарыўшыся перад ворагам.

Няма сумнення, што І.С. Лойка з’яўляецца сапраўдным народным праваслаўным героем-святаром, дастойным таго, каб пра яго жыццё, служэнне Богу, Радзіме і людзям ведалі нашчадкі.

ЯГО ЖЫЦЦЁ І РЭЛІГІЙНАЯ МІСІЯ БЫЛІ ЗВЯЗАНЫ З ХОРАСТАЎСКІМ КРАЕМ

Іван Сямёнавіч Лойка нарадзіўся 1 студзеня 1885 г. непадалёку ад Мінска, у невялікім старажытным гарадку Заслаўль. Яго бацька Сямён Іванавіч Лойка быў вядомым героем руска-японскай вайны 1904–1905 гг. У ходзе якой за адвагу і гераізм быў узнагароджаны трыма Георгіеўскімі крыжамі. Гэта дае падставу лічыць, што любоў да Радзімы і патрыятызм у будучага святара Іаана былі запраграмаваныя ў бацькоўскіх генах.

У 1897 г. Іван Лойка скончыў Заслаўскую народную школу. Гісторыя самога Заслаўля, з якога пачалося распаўсюджванне праваслаўнай веры на беларускіх землях князёўнай Рагнедай і яе сынам Ізяславам, а таксама багатыя духоўныя традыцыі гэтага гарадка, шматлікія божыя храмы, у рэшце рэшт, зрабілі сваю справу ў далейшым жыццёвым выбары кемлівага і дапытлівага маладога чалавека. У 1905 г. ён паспяхова здае экзамен пры Мінскай кансісторыі і атрымлівае званне псаломшчыка. Пасля гэтага яго накіроўваюць на службу ў Вілейскую царкву, што знаходзілася ў Барысаўскім павеце. Па доўгу службы І.С. Лойка часта наведваў Мінск. Падчас адной з такіх паездак ён пазнаёміўся з Вольгай Міхайлаўнай Сакалоўскай. У Мінску ў 1906 г. маладыя людзі абвянчаліся. Адразу, у гэтым жа годзе, прыйшлося змяніць месца працы. Іван Сямёнавіч Лойка атрымлівае новае назначэнне псаломшчыкам у храм Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў вёску Хорастава. Тут святар Іаан праслужыў каля 30 гадоў. Менавіта ў Хораставе, у сям’і Лойкаў, нарадзілася чацвёра дзяцей – тры сыны і дачка: Уладзімір, 1906 г. нараджэння, Леанід, 1908 г.н., Юрый, 1910 г.н., і Вера, 1925 г.н.

Бясспрэчна, што драўляную хорастаўскую царкву ў імя Пакрова Божай Маці нельга было назваць прэстыжным прыходам. Вёска Хорастава непрыкметна схавалася ў далечыні ад якіх-небудзь больш-менш значных шляхоў, якіх

звязвалі б яе з гарадамі ці нават мястэчкамі, размясціўшыся паміж багнаў знакамітага балота Грычын. На пачатку XX стагоддзя сем'ямі прыхаджан тут з'яўляліся пераважна малазямельныя сяляне, якія ў сваёй большасці вялі жабрацкае існаванне. З гэтага вынікае, што беднымі былі дары духоўным пастырам за правядзенне царкоўных таінстваў і абрадаў.

Трывожныя падзеі на Палессе прынёс жнівень 1914 г. – пачалася Першая сусветная вайна. Шмат мужчын-прыхаджан прызыўнога ўзросту, благаслаўленыя на ратныя подзвігі святарамі царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы, былі закліканы на фронт. Акрамя таго, ва ўсіх царквах мазырскага павета, у які ўваходзіла тады хорастаўская Пакроўская царква, быў прачытаны малебен, у якім прапаведвалася аб'яднанне ўсіх слаёў грамадства вакол самадзяржаўя, прапагандаваліся ідэі грамадзянскай згоды ў імя абароны Айчыны. У дадзеным малебне зазначалася, што “...яшчэ ніколі так не аб'ядноўваліся ў нас цар, правадыры і народ, як у сённяшні час. Цяпер ва ўсіх, ад цара да прасталюдзіна, толькі адна думка і адзінае жаданне – давесці вайну да пераможнага канца, канчаткова зламаць нахабнага ворага і гэтым надоўга забяспечыць мір і сабе, і ўсяму свету”[1]. Таксама вядома, што Пакроўская царква прымала ўдзел у зборы ахвяраванняў на карысць расійскай арміі. У сувязі з чым яна далучылася да вазвання епіскапа Мінска-Тураўскага Мітрафана (Краснапольскага), які напачатку 1915 г. заклікаў праваслаўнае духавенства і паству “...з ахвотай і радасцю несці свае ахвяраванні на справу добрапрыстойную і святую”[2]. І ва ўсіх вышэй пералічаных мерапрыемствах самы актыўны ўдзел прымаў псаломшчык хорастаўскай царквы І.С. Лойка.

З прыходам да ўлады большавікоў у 1917 г. рэзка змяніліся дзяржаўныя адносіны да царквы. З самага пачатку свайго існавання савецкія ўлады распачалі жорсткую барацьбу з рэлігіяй, якая абвешчалася “опіумам народа” і была названа шкоднай, небяспечнай для савецкай

дзяржаўнай сістэмы. У выніку зачыняліся касцёлы, манастыры і цэрквы, шырока распаўсюджвалася атэістычная літаратура, дзе абражаліся пачуцці святароў і вернікаў. Аднак, няма ліха без дабра. Размешчаную паводдаль і забытую ўсімі Хорастаўчыну дадзеныя адмоўныя перамены закранулі менш усяго. Але ва ўмовах прапаганды атэізму і тут не проста было з'яднаць вакол сябе паству. Тым не менш, з гэтай задачай святары хорастаўскай царквы выдатна спраўляліся, іх прыход колькасна павялічваўся.

18 лютага 1918 г. Германія аднавіла сваё наступленне на ўсім усходнім напрамку, і ўжо праз тыдзень Мазырскі павет быў поўнасьцю акупіраваны. У хуткім часе настаў перыяд, калі адны ўлады замяняліся іншымі на працягу некалькіх месяцаў. Восенню 1918 г., пасля таго, як нямецкія войны былі адкліканы з Усходняга фронту, хорастаўскую мясцоваць занялі войскі Савецкай Расіі, потым польскія легіянеры, а затым зноў прыйшлі большавікі. Менавіта ў гэты перыяд, калі ўлады хутка мяняліся, не паспяваючы за кароткі тэрмін як след наладзіць сістэму дзяржаўнага кіравання (не збіраліся падаткі, не выконваліся павіннасці, лес быў нічыйным), прыхаджане і царква змаглі вырашыць свае шматлікія бытавыя праблемы. Згодна з успамінамі людзей вялікая колькасць народа за гэты час пабудавала новыя хаты. Не засталася па-за ўвагай прыхаджан і царква. Дзякуючы намаганням і клопату І.С. Лойкі, а таксама іншых тутэйшых святароў, быў праведзены капітальны рамонт хорастаўскага Божага храма, ды яшчэ зроблены дзве невялікія прыбудовы да яго.

Аднак фактычнае безуладдзе, якое так падабалася мясцоваму люду, скончылася ў красавіку 1921 г., калі Хорастава і навакольныя вёскі апынуліся ў складзе Польшчы. Зразумела, што з усталяваннем польскай улады на Хорастаўшчыне на працягу 1921–1939 гг. дзяржаўная падтрымка аказвалася толькі каталіцкай канфесіі, а гэта значыць – касцёлу Святой Ганны, што знаходзіўся ў пяці кіламетрах ад Хорастава, ў вёсцы Пузічы. Неабходна

заўважыць, што ў дадзенай сітуацыі як святары хорастаўскай царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы, так і святары пузічкага касцёла Святой Ганны занялі вельмі разумную і канструктыўную пазіцыю. Яны заўсёды падтрымлівалі добрыя ўзаемаадносіны паміж сабой і ніколі не схілялі мясцовае насельніцтва да пераходу з адной канфесіі ў іншую.

Такім чынам, паству ў хорастаўскай царкве ажыццяўлялі вельмі руплівыя служыцелі праваслаўнай веры і адданыя духоўныя настаўнікі сваіх вернікаў. А сярод іх вызначаўся псаломшчык Іаан Лойка. Патрыятызм святара І.С. Лойкі быў прывіты яму з маленства родным бацькам С.І. Лойкам і засноўваўся не толькі на глыбокай праваслаўнай веры, але і на любові да роднай Бацькаўшчыны, любові да саёй паствы. Гэта высакароднае пачуццё бацюшка Іаан пранёс праз усё сваё жыццё. У 1924 годзе руплівая царкоўная праца Івана Сямёнавіча Лойкі была заўважана і адзначана правячым Палескім і Пінскім епіскапам Аляксандрам (Іназемцавым). Згодна з загадам “...за асаблівую стараннасць у службе, псаломшчык Лойка І.С. удастояны права насіць стыхара” [3, с. 190–191]. Гэта значыць, спецыяльнага богаслужбовага адзення святарскіх і царкоўных служачых, аблачэнне ў якое азначае высокае служэнне і выказвае духоўную радасць аб Госпадзе, а таксама ўнушае чысціню жыцця.

Даволі доўгі час, з пачатку 20-х – да сярэдзіны 30-х гг. ХХ ст. Іван Сямёнавіч Лойка быў галоўным саветнікам і памочнікам у свяшчэнніка Кузьмы Пятровіча Раіны, які ў гэты перыяд узначальваў прыход хорастаўскай царквы. За гэтыя гады святары моцна пасябралі. Разам яны выконвалі не толькі царкоўныя службовыя абавязкі, а часта сем’ямі дапамагалі адзін аднаму выконваць тую ці іншую гаспадарчую работу. Таксама па сведчанню людзей сем’ямі хадзілі на розныя свецкія мерапрыемствы, асабліва на кірмашы. Амаль заўсёды былі разам і падчас службы, і падчас адпачынку. Такія цёплыя ўзаемаадносіны хорастаўскіх святароў прывялі да таго, што яны парадніліся –

сталі кумамі. Іван Сямёнавіч Лойка пахрысціў сына Кузьмы Пятровіча Раіны – Паўла. З цягам часу Павел стане кандыдатам багаслоўя, выкладчыкам Ленінградскай Духоўнай Акадэміі і напіша кнігу “За веру и Отечество”, у якой прысвеціць шмат чулых, спагадлівых і пранікнёных радкоў свайму хроснаму бацьку.

Не раз вернікі хорастаўскага прыходу звярталіся да І.С. Лойкі і К.П. Раіны з рознымі пытаннямі не толькі духоўнага, але і грамадска-палітычнага характару. Так як адбывалася ў гэты час столькі змен і падзей, у якіх простаму абывацелю разабрацца было вельмі цяжка, у такіх выпадках святары праводзілі вялікую выхаваўчую работу з мясцовым насельніцтвам. Адным словам, стараліся ні ў чым не адказваць сваёй пастве, дзялілі з ёй ўсе цяжкасці і радасці жыцця. Адпаведна яны былі паважанымі і любімымі сярод сваіх прыхаджан.

Аднак усё ж шляхі-дарогі хорастаўскіх святароў разышліся. Спачатку ў 1934 г. вопытнага, ведаючага ўсе дробязі царкоўнай службы, псаломшчыка І.С. Лойку, з мэтай далейшага кар’ернага росту, перавялі ў Свята-Пакроўскую царкву ў вёску Мокрава, што на Луніначчыне. А затым, у 1935 г., К.П. Раіна быў узведзены ў сан протаіерэя і прызначаны благачынным Пінскай Заходняй царкоўнай акругі і адначасова настояцелем царквы ў вёсцы Хойна, што паблізу Пінска.

З лета 1935 г. да пачатку 1942 г. прыход хорастаўскай царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы ўзначальваў Буката Адам Захар’евіч. Яго пастырскае служэнне было неразлучна звязана з нашым краем. З 1909 г. А.З.Буката служыў псаломшчыкам, а затым дыяканам у царкве, што знаходзілася ў бліжэйшым да Хорастава мястэчку Ленін. Атрымаўшы сан протаіерэя, быў накіраваны ў хорастаўскую царкву. Затым, падчас Вялікай Айчыннай вайны і ў пасляваенныя гады А.З. Буката служыў другім свяшчэннікам у Нявіжскай царкве Святога Георгія. Тагачасны Нявіжскі благачынны Дзмітрый Хмель вельмі станоўча ацэньваў яго працу:

“Протаіерэй бацюшка Адам Буката пастыр на вышыні свайго служэння. Руплівы малітоўнік, добры знаўца царкоўнага харавога спеву. У прыватным жыцці паводзіць сябе прыкладна”[3, с. 190].

Але не ўсё так як хацелася атрымлівалася, не ўсё добра ладзілася ў бацюшкі Адама ў хорастаўскай Пакроўскай царкве. На Хорастаўшчыне ў гэты перыяд польскімі ўладамі працягвала праводзіцца палітыка асадніцтва. Гэта азначае, што былыя афіцэры і салдаты польскай арміі – удзельнікі савецка-польскай вайны 1919–1920 гг. надзяляліся землямі (павінны былі асядаць на гэтых землях) на тэрыторыі Заходняй Беларусі. Больш паловы ад агульнай колькасці (каля 5 тыс. асаднікаў) былі паселяны ўздоўж савецка-польскай мяжы, якая праходзіла ўсяго за 10 км ад Хорастава. З’яўляючыся праваднікамі польскай палітыкі на беларускіх землях, асаднікі рабілі сваю справу. У выніку ў Хораставе была ліквідавана праваслаўная царкоўна-прыходская школа. Замест яе з’явілася некалькі школак з польскай мовай навучання, адбывалася паступовая паланізацыя мясцовага насельніцтва, пашыраліся ўплывы каталіцкай канфесіі. Шмат хто з прыходажан хорастаўскай Пакроўскай царквы ў гэты час успаміналі аб І.С. Лойку і К.П. Раіне, якія не ў простых умовах і абставінах умелі і маглі на высокім узроўні падтрымліваць прэстыж і аўтарытэт праваслаўнай веры ў нашым краі.

Нічога не змянілася ў лепшы бок для хорастаўскага царкоўнага прыходу і пасля 17 верасня 1939 г., калі фарміраванні Чырвонай Арміі перайшлі савецка-польскую мяжу і ўжо ў першы дзень дадзенага паходу Хорастаўшчына аказалася пад савецкай уладай. Адразу было забаронена рэлігійнае выхаванне моладзі. Прадстаўнікамі савецкай улады падчас розных сабранняў і мітынгаў прапагандаваліся атэізм і вера ў матэрыялізм, а таксама сярод насельніцтва распаўсюджвалася антырэлігійная літаратура. Дайшло і да канкрэтных спраў. На некаторых скрыжаваннях дарог, што вялі ў Хорастава, неведомымі былі зрэзаны крыжы. Многія

разумелі, як не хапала ў гэты час ранейшых хорастаўскіх святароў, што нават у прыватнай размове знаходзілі словы і дакладныя пераканаўчыя прыклады, перасцярагаючыя людзей ад падобных учынкаў.

РЭЛІГІЙНАЯ ПРАЦА І ВЫКАНАННЕ СВЯТАРСКІХ АБАВЯЗКАЎ І.С. ЛОЙКАМ ПАДЧАС ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

Вялікая Айчынная вайна застала царкоўнае жыццё ў істотным заняпадзе. Многія Божыя храмы былі зачынены, некаторыя спалены, разбураны, альбо перароблены і прыстасаваны пад склады, канюшні, архівы, а таксама пад розныя забаўляльна-гульнявыя ўстановы. Значная частка святароў, у тым ліку і праваслаўнай канфесіі, была рэпрэсавана. Аднак горыч аб перанесеных рэпрэсіях у адносінах да духавенства з боку савецкай улады не закланіла свядомасць агульнай бяды, якая прыйшла на беларускую зямлю з пачатку нацысцкай акупацыі. Народ не прыняў “новага фашысцкага парадку” і падняўся на барацьбу. Разам з народамі зрабілі крок у гэтым накірунку і шматлікія прадстаўнікі, ў першую чаргу, прадстаўнікі праваслаўнага духавенства.

Вялікую патрыятычную работу падчас першага года вайны праводзіў у мокраўскай Пакроўскай царкве Іван Сямёнавіч Лойка. Тут ён атрымаў сан дыякана, а затым свяшчэнніка, узначаліўшы мясцовы прыход. Бацюшка Іаан заўсёды падтрымліваў самую цесную сувязь са сваім кумам Благачынным ўсёй Пінскай царкоўнай акрузі протаіерэем Кузьмой Пятровічам Раінай, прычым ні ў аднаго, ні ў другога не было ніякіх ваганняў чый бок заняць у смяротнай барацьбе з гітлераўскімі прыгнятальнікамі. Абодва падтрымлівалі кананічную сувязь са сваёй Патрыярхіяй, а нямецкую акупацыю лічылі часовай з’явай. Вядома, што на неаднаразовыя патрабаванні каменданта Пінска да свяшчэннікаў Пінскай царкоўнай акрузі ўвесці ў набажэнства словы: “Аб вызваленай краіне Расійскай і пераможным германскім воінстве Госпаду памолімся” ў большасці Божых храмаў, у тым ліку ў Свята-Пакроўскай царкве, бацюшкам Іаанам чыталася малітва “ Аб краіне нашай, уладзе і войску

яе Госпаду памолімся” [4]. Такім чынам, Іван Сямёнавіч Лойка падтрымліваў у сваіх прыхаджан веру ў будучую перамогу над фашысцкай Германіяй.

Па ўспамінах свяшчэнніка Лявонція Паўлавіча Пяшко з вёскі Мокрава, які адслужыў 52 гады ў мясцовым Божым храме (сённа на заслужаным адпачынку), “Свята-Пакроўская царква падчас акупацыі з’яўлялася тым месцам, куды приходзілі ўсе – прыхаджан стала болей, так як у царкву ішлі нават тыя, хто страціў усялякую надзею, што-небудзь даведацца аб сваіх блізкіх, приходзілі вянчацца і хрысціць дзяцей нават далёкія ад рэлігіі людзі – тыя, хто не жадаў мець ніякіх спраў з нямецка-акупацыйнымі ўстановамі”.

У цяжкі час іспытаў людзі заўсёды ішлі за Божай дапамогай. Яны ішлі ў царкву ў першую чаргу за маральнай падтрымкай, якая ажыццяўлялася бацюшкам Іаанам праз служэнне Богу і проста суцяшэннем. Зразумела, што бацюшку Іаану і яго блізкім, а таксама тым свяшчэннікам, якія займалі падобную пазіцыю рана ці позна пагражала расправа з боку нямецкіх акупацыйных улад. Гэта было відавочна для ўсіх.

Вядома, што на самым пачатку вайны ў Пінску ўрадженцам вёскі Хорастава В.З. Каржом быў створаны першы партызанскі атрад у Вялікай Айчыннай вайне, які налічваў 60 чалавек [5, с. 25]. Гэты атрад пасля двух баёў пад Пінскам, вымушаны быў адступіць, і пачаў базіравацца на тэрыторыі Столінскага раёна [6, с. 58]. Дадзены атрад быў амаль адзіным атрадам, які не распаўся ў першую ваенную зіму і праіснаваў да самага вызвалення Беларусі. А здарылася гэта ў значнай ступені таму, што свой атрад В.З. Корж прывёў у родныя мясціны паблізу Хорастава, дзе яго добра ведалі людзі і падтрымлівалі ў цяжкую хвіліну. Рух са Століншчыны ў родную для камандзіра атрада Хорастаўшчыну ляжаў менавіта праз Сінкевічы і Мокрава, дзе па ўспамінах партызан адбыўся начлег. Няма сумненняў, што тут Корж і бацюшка Іаан сустрэліся як добрыя знаёмыя. Так як бацькі Каржа – Захар Рыгравіч і Аляксандра

Фёдараўна – з’яўляліся прыхаджанамі хорастаўскай Пакроўскай царквы, а іх сын Васіль Корж у маленстве (1900 г.) быў у ёй ахрышчаны, а затым хадзіў у царкоўна-прыхадскую школу. Аб чым ішла размова сказаць цяжка, але, хутчэй за ўсё, Васіль Корж прапанаваў бацюшку Іаану са сваімі блізкімі вяртацца назад ў Хорастава, абяцаючы ім абарону ад фашысцкай нечысці. Узгадніць далейшыя пытанні аб вяртанні ў хорастаўскую царкву Пакрова Прасвятой Багародзіцы з Благачынным Пінскай царкоўнай акругі К.П. Раінай было не складана.

Нягоды вайны і перыяду акупацыі моцным цяжарам леглі на плечы ўсяго насельніцтва. Не адрозніваліся ў матэрыяльным становішчы ад сваіх вернікаў і святары. Таму, як толькі вясной 1942 г. бацюшку Іаану прыйшло паведамленне аб пераводзе Адама Захар’евіча Букаты, свяшчэннікам у Нясвіжскі храм Святога Георгія, ён тут жа сабраў свае небагатыя пажыткі і разам са сваімі, ўжо дарослымі дзецьмі і матушкай Вольгай накіраваўся ў дарагое яго сэрцу Хорастава, дзе прайшлі яго лепшыя гады жыцця. Па сведчанні відавочцаў, уся вялікая сям’я Івана Сямёнавіча Лойкі крочыла пяшком за возам, на якім знаходзіліся трое малых дзетак старэйшага сына бацюшкі Уладзіміра, ды і яшчэ самыя неабходныя рэчы. Вестка аб вяртанні бацюшкі Іаана вельмі хутка абляцела ўсю вёску, і ў хуткім часе каля царквы сабраўся амаль увесь прыход. Тут жа бацюшку Іаану было расказана аб расстрэлах і зверствах фашыстаў у дачыненні да мірнага насельніцтва, аб масавых забойствах яўрэяў на Хорастаўшчыне. “Разам жылі ў няпросты даваенны час, разам і вайну перажывём, а там пасля вызвалення ад германскіх супастатаў жыць стане лепш” – супакойваў ён прыхаджан. А яны яго слухалі са слязамі на вачах і верылі, што так яно і будзе. Бо, што гаварыў раней Іван Сямёнавіч Лойка заўсёды збывалася. Тут бацюшка Іаан не меў патрэбы ў прадстаўленні, так як усе яго добра ведалі. А яму самому таксама ўсё было знаёма і блізка. Больш за 28 гадоў ён праслужыў псаломшчыкам у царкве Пакрова Прасвятой

Багародзіцы і ўсіх сваіх прыхаджан, не толькі з Хорастава, але і з Пузіч, Чаланца, Навіны, Рахавіч, Груздава, Вейна і іншых вёсак і хутароў, помніў і ведаў у твар. Тут многа было сяброў, прыцяляў, добрых знаёмых.

Шкада, што не захавалася фотаздымкаў І.С. Лойкі, але па апісанні прыхаджан і А.Ф. Ясько ў кніжцы “Больно даже мёртвым” ён паўстае перад намі чалавекам сярэдняга целаскладу, з русымі валасамі і светла-шэрымі вачыма, невысокага росту, бацюшка меў прыемны голас і валодаў добрым музычным слухам. Амаль пагодкі, з нязначнай розніцай ва ўзросце, усе яго тры сыны – Уладзімір, Леанід і Юрый – таксама валодалі выдатным пеўчым талентам. Яшчэ са школьнай пары яны ахвотна і паспяхова спявалі ў царкоўным хоры. Не пакінулі яны свайго захаплення спяваць і стаўшы дарослымі. У старэйшага Уладзіміра да моманту пасвячэння яго бацькі ў сан свяшчэнніка і назначэння настояцелем прыхода Хорастаўскай Пакроўскай царквы, як было вышэй адзначана, мелася ўжо трое дзетак. Але ён працягваў спяваць у царкоўным хоры. У адным шэрагу з ім, у хоры, заўсёды стаялі і яго малодшыя браты Леанід і Юрый, а затым да іх далучылася зусім яшчэ юная сястра Вера. Вялікі аматар царкоўных харавых спеваў, прыхаджанін з вёскі Пузічы Пракаповіч Андрэй Рыгоровіч увесь час успамінаў, як ён заслухваўся прыгожымі, меладычнымі і добра пастаўленымі галасамі сямейства бацюшкі Іаана [3, с. 191, 192].

Парафіяльныя свяшчэннікі, у адрозненне ад гарадскіх, былі вельмі цесна звязаны са сваімі прыхаджанамі праз сповядзь. Сповядзь збліжала, моцна ўплывала на думку людзей, на іх погляды, настроі. Падчас службы ўсё гэта дапамагала бацюшку Іаану ўсяляць упэўненасць сваім прыхаджанам у будучую перамогу над ворагам. А з амвона хорастаўскай царквы Прасвятой Багародзіцы працягвалі гучаць малебны “Аб краіне нашай, уладзе і войску яе Госпаду памолімся”.

Аб станоўчых якасцях характара бацюшкі Іаана, яго глыбокай веры і адданасці Богу і царкоўнай службе ёсць успаміны, занатаваныя яго хрэснікам, кандыдатам багаслоўя Паўлам Кузьмічом Раінай: “Саслужнік і сябар майго бацькі, мой хросны, чалавек глыбока рэлігійны, строгі да сябе і спагадлівы да блізкіх. У жыццёвых справах нетарапливы, разважлівы, заўсёды спакойны. Яго набажэнствы як у перапоўненым храме падчас службы, так і з адным псаломшчыкам альбо матушкай Вольгай на клірасе заўсёды былі поўныя веры і руплівасці”[7, с.35].

Даволі блізкія адносіны звязвалі бацюшку Іаана з легендарным партызанскім камандзірам В.З. Каржом. Васіль Захаравіч Корж, які з лістапада 1942 г. стаў камандзірам Пінскага партызанскага злучэння, быў чалавекам веруючым, што пацвярджаецца шматлікімі фактамі, а таксама добрымі ўзаемаадносінамі як з бацюшкам Іаанам, так і з настацелем пузіцкага касцёла Святой Ганны ксяндзом Францішкам Кубшам. Аднак не трэба забываць, што В.З. Корж з’яўляўся членам партыі – гэта значыць чалавекам савецкай дзяржаўнай сістэмы, якая на працягу ўсяго існавання вяла няспынную барацьбу з рэлігіяй. І ўсе ж, патрэбна адзначыць, што гэтае змаганне мела свае пад’ёмы і спады. Менавіта падчас Вялікай Айчыннай вайны, калі кіраўніцтву СССР было не да разборак са святарамі і веруючымі, наглядалася пэўная лаяльнасць да рэлігіі. Лаяльнасць, якая праяўлялася ў гады вайны савецкім кіраўніцтвам у дачыненні да царквы, у пэўнай ступені можа быць патлумачана яшчэ і тым, што прэзідэнт ЗША Ф.Д. Рузвельт папярэдзіў І.В. Сталіна і яго падначаленых, што законапраект па ленд-лізу (амерыканскай дапамозе СССР падчас вайны) будзе строга ўвязвацца са спыненнем ганенняў на рэлігію ў СССР.

Вядомы факт, калі на В.З. Каржа адным з камандзіраў атрада, што ўваходзіў у Пінскае партызанскае злучэнне В.А. Васільевым быў зроблены данос, які дайшоў да кіраўніка Цэнтральнага Штаба Партызанскага Руху (ЦШПР) П.К. Панамарэнка, дык той, разабраўшыся ў сітуацыі, проста

праігнараваў яго. А ў даносе наракалася на тое, што Корж вакол сябе сабраў сваіх сваякоў з вёскі Хорастава, ды завёў моцнае сяброўства з мясцовым бацюшкам Іаанам, да якога часцяком заезжае на чарку [3, с.194]. Пра сяброўства з мясцовым бацюшкам узгадвае ў сваім дзённіку і сам Корж. Ён зазначае, што патрэбна было перавыхоўваць уведзенных ворагам у зман людзей, няцвёрдых і няўпэўненых, змагацца літаральна за кожнага чалавека. Таму, што “фашысты стараюцца пагрозамі, абяцаннямі і ліслівацю завербаваць да сябе сляпых выканаўцаў злачынстваў. Наша задача адкрыць ім вочы, змагацца за душы абманутых” [8, с.196].

І на гэтым участку работы В.З. Корж вялікую ролю адводзіў бацюшку Іаану, з якім перыядычна ўзгадняў тыя ці іншыя пытанні.

Набліжаўся 1943 г., які войдзе ў гісторыю як пераломны ў ходзе Вялікай Айчыннай і Другой Сусветнай войнаў. У гэты час атрымала шырокае распаўсюджанне сярод беларускага насельніцтва і партызан дастаўленае ў лістоўках з “Вялікай Зямлі” перадкаляднае пасланне ад 13 снежня 1942 г. Патрыяршага Сергія, які звяртаючыся да насельніцтва на захопленых ворагам землях, пісаў: “Удзельнік партызанскай вайны – не толькі той, хто са зброяй у руках нападае на варожыя атрады, але і той, хто пастаўляе партызанам хлеб; хто ўхажвае за параненымі. Не давайце ворагу адчуваць сябе гаспадаром на вашай зямлі. Хай тыл для яго будзе не лепш фронту. Такім чынам, будзьце адважнымі, стойце мужна і непахісна, абараняючы веру і годнасць, і верце ў выратаванне Госпада.” [9].

На сваім чарговым богаслужэнні напрыканцы 1942 г. бацюшка Іаан не толькі зачытаў перад усімі прыхаджанамі вышэйадзначанае пасланне, але і прылюдна благаславіў сваіх сыноў Уладзіміра, Леаніда і Юрыя перад адыходам іх у партызанскі атрад: “Мая зброя на ворагаў – Крыж Святы, а вы будзьце Богам захоўваемыя і сумленна служыце Бацькаўшчыне.” [3, с.192].

У выніку, бяручы прыклад з сыноў свяшчэнніка, і ўлічваючы яго заклік, уся мясцовая моладзь, апасаючыся вывазу акупацыйнымі ўладамі на прымусовыя работы ў Германію, масава пайшла ў партызаны.

Напярэдадні зімы 1942–1943 гг. партызанская зона, якая была пад кантролем Пінскага партызанскага злучэння, пашырылася на ўсю тэрыторыю Ленінскага, Ганцавіцкага, значную частку Лунінецкага, Старобінскага, Чырвонаслабодскага і Іванаўскага раёнаў. У самым канцы 1942 г. ў раён сканцэнтравання пінскіх партызан прыбыло і злучэнне ўкраінскіх партызан на чале з С.А. Каўпаком. Безумоўна, канцэнтрацыя такіх значных партызанскіх сіл, як злучэнні Каржа і Каўпака ў адным рэгіёне, не засталіся незаўважанымі для германскіх войск. Немцы вырашылі выкарыстаць гэтыя абставіны не толькі для барацьбы з партызанскім рухам, але і для расправы над мірным насельніцтвам. У выніку колькасць войск вермахта, задзейнічаных у аперацыі пад кодавай назвай “Горнунг” (Люты) складала каля дваццаці тысяч чалавек [5, с. 31]. У загадзе на гэтую карную аперацыю адзначалася, што раён аперацыі – “сапраўдная Савецкая рэспубліка”, дзе адноўлены мясцовыя органы Савецкай улады, камендатуры, праводзіцца агульная мабілізацыя. У сувязі з чым усім сілам карнікаў загадваецца ў гэтым раёне знішчыць усё, “што можа служыць абаронай і жылём”, ператварыць раён у “нікім не занятую прастору, мясцовае насельніцтва расстраляць, жывёлу, збожжа і прадукты забраць” [10, с. 334]. 10 лютага адбылася першая атака карнікаў супраць партызан атрада імя Кірава. Каб захаваць злучэнне і пазбегнуць вялікіх страт, было вырашана адыходзіць у іншыя месцы, манеўраваць, рабіць на праціўніка нечаканыя напады і вылазкі. І ўсё ж пад націскам лепш узброенага і значна пераўзыходзячага ў жывой сіле праціўніка, атрады Пінскага злучэння вымушаны былі адыходзіць назад на Хорастаўшчыну, дзе замкнулася кальцо акружэння [10, с. 334]. Ёсць звесткі, што пры адыходзе партызан з Хорастава, бацюшку Іаана наведарэц

Каржа, прапанаваўшы яму з'язжаць разам з атрадам. Але абставіны складваліся так, што з партызанамі змагла з'ехаць прыкладна толькі палова насельніцтва з Хорастава і навакольных вёсак. Гэта ў першую чаргу тыя, хто меў дарослых дзяцей і свае фурманкі. Яшчэ некаторая частка людзей зышла ў загадзя падрыхтаваныя лагеры ва ўрочышчах “Верб’е” і “Чарнавішча” і, нарэшце, пэўная колькасць людзей перад непасрэдным прыходам карнікаў змагла ўцячы ў бліжэйшыя лясы. У выніку, засталіся тыя сем’і, ў якіх не было фурманак, а таксама сем’і, дзе былі маленькія дзеткі альбо нямоглыя старыя бацькі, праўда былі і тыя, хто проста не хацеў пакідаць сваёй роднай хаты. Бясспрэчна, што пры ўсеагульнай любові і павазе, якімі карыстаўся бацюшка Іаан у прыхаджан, знайшліся б і фурманка для яго сямейства, і цёплае адзенне, і ежа. Але відаць, у гэтым і быў заключаны маральны выбар самога свяшчэнніка. Ён разумеў, што ўсё насельніцтва партызанскага краю не зможа, не паспее ўратавацца, а збегчы са сваёй сям’ёй – сорамна! Добра ведаючы айчынную гісторыю, калі людзі ў Божых храмах бывала ратаваліся і заставаліся не кранутымі нават самымі злымі ворагамі, у бацюшкі Іаана цяплілася надзея прытуліць і спасці аднавяскоўцаў у сценах царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы. Ноччу з 12 на 13 лютага 1943 г. галоўныя сілы партызан і частка мясцовага мірнага насельніцтва змаглі вырвацца з акружэння. Аднак фашысты прыступілі да актыўных дзеянняў супраць застаўшыхся мірных жыхароў і астаўленага для іх аховы невялікага партызанскага атрада. З 13 лютага 1943 г. карнікі распачалі масавае знішчэнне мірнага беларускага насельніцтва ў партызанскай зоне. Менавіта ў гэты дзень здзейснілі свой подзвіг браты-патрыёты Цубы, якія былі духоўна выхаваны бацюшкам Іаанам, бо з’яўляліся прыхаджанамі хорастаўскай Пакроўскай царвы. 70-гадовы Міхаіл Цуба першым заўважыў набліжэнне да сваёй вёскі Навіна фашыстаў, аб чым паспеў папярэдзіць вяскоўцаў, выратаваўшы іх ад немінучай смерці.

Самаахвярна затрымаў карнікаў, наадрэз адмовіўся выканаць іх загад: паказаць дарогу да партызан, аказаў супраціўленне ворагу, за што быў расстраляны. 68-гадовы Іван Цуба завёў карнікаў у непраходнае балота паблізу рэчкі Лань, за што быў па-зверску забіты. Аднак выбрацца з яго фашысты так і не змаглі. А раніцай 14 лютага былі перабіты падыйшоўшым сюды ахоўным партызанскім атрадам [15, с.182].

15 лютага 1943 г. на Хорастава былі кінуты ўсе сілы карнікаў. Па ўспамінах людзей, ноч на 15 лютага выдалася не толькі марознай з мяцеліцай, але і поўнай трывогі. Дзесьці грукаталі выбухі, чуліся адзіночныя стрэлы і трэск аўтаматаў. Ва ўсіх напрамках гарызонт гарэў зарывам спальваемых фашыстамі вёсак і хутароў.

Ёсць некалькі крыніц, з якіх можна пачарпнуць інфармацыю, як адбываліся далейшыя падзеі 15 лютага ў Хораставе. Гэта сведчанні відавочцаў, якіх фашысты пакінулі ў жывых толькі таму, што ім спатрэбілася рабочая сіла для перагону людской жывёлы з Хорастава ў Мікашэвічы. (Не менш як 20 чалавек, сярод іх жыхары Хорастава – Горбат Аляксей і трое яго дзяцей Аўдоцця, Павел і Адам). Таксама жывымі сведкамі тых падзей з’яўляліся некалькі жанчын і дзяўчат, ў тым ліку дачка бацюшкі Іаана Вера, вывезеныя затым на прымусовыя катаржныя работы ў Германію, ёсць успаміны знакамітага польскага святара ксяндза Францішка Кубшы, маюцца паказанні паліцэйскіх, судзімых ваенным трыбуналам пасля вайны. За выключэннем некаторых дробязяў, усе дадзеныя крыніцы амаль поўнасцю супадаюць і вызначаюцца сваёй дакладнасцю.

Але мы звернемся да самай надзейнай крыніцы – кнігі Паўла Раіны “За веру и Отечество”, дзе аўтар паведамляе, што падзеі, якія адбыліся ў Хораставе, ім запісаны са слоў Веры Іванаўны Лойка, якая была ў эпіцэнтры трагічнага здарэння. У той час прыгажуне Веры, якая ўваходзіла ў пеўчую групу дзяўчат, не было і 18 гадоў. А ўжо праз два гады, у 1945 г., калі яна была вызвалена з канцлагера і вярнулася на Радзіму (па сведчанню Паўла Раіны) яна

выглядала сівой, пастарэлай жанчынай [7, с. 37]. Згодна з расказам Веры Лойка ноч на 15 лютага, напярэдадні вялікага праваслаўнага свята Стрэчання Гасподняга (адзначаецца ўсімі праваслаўнымі людзьмі 15 лютага) для іх сямейства была не толькі бяссоннай, але і вельмі трывожнай. “На сэрцы бацюшкі Іаана было неспакойна, ён адчуваў на душы нейкі незразумелы цяжар, прадчуванне будучай бяды. Вельмі доўга маліўся. Затым азарыў сябе хросным знаменнем, падыйшоў да жонкі, дочак і сказаў: “Мілыя, давайце сягоння не будзем разлучацца. Пакуль я чытаю царкоўныя правілы, збярыце малых і пойдзем ў царкву”. З хаты выйшлі ўсе разам. Наперадзе ішоў бацюшка Іаан з унукам і ўнучкамі Ганнай і Неанілай, а за імі – дачка Вера, нявестка Ніна, матушка Вольга. Падышоўшы да царквы, бацюшка Іаан ўбачыў, што храм ўжо адчынены, а ў ім сабралася нямала народу з бліжэйшых сёл і хутароў. На душы стала крыху лягчэй” [7, с. 36, 37].

Богаслужэнне ў царкве пачалося, як заўсёды, каля шасці гадзін раніцы. Праз некаторы час паўсюдна сталі чуваць выстралы, даносіліся каманды на незнаёмай мове. Усім стала зразумела, што вёска акружана карнікамі. Бацюшку Іаану, які працягваў весці Боскую літургію было перададзена, што фашысты выганяюць усіх да аднаго з хат, нават не прыхаджан, і загадваюць усім ісці ў царкву на малітву. Прыкладна да сярэдзіны службы царква Пакрова Прасвятой Багародзіцы была перапоўнена людзьмі, але назад з яе нікога не выпускалі.

А людзі ўсё падыходзілі і падыходзілі. Вялікая колькасць іх сабралася ў царкоўным двары. Тут жа эсэсаўцамі былі адабраны два дзясяткі маладых мужчын, жанчын і падлеткаў, якіх адвялі ў бок. Як затым высветліцца, дзеля перагону нарабаванай жывёлы. Неўзабаве ўсіх тых, хто не змог праціснуцца ў перапоўненую царкву і знаходзіўся на двары, па загаду афіцэра ўслужлівыя паліцэйскія пагналі за ваколіцу вёскі. Менавіта там знаходзіліся вялікія драўляныя кароўнікі з саломенымі стрэхамі, разлічаныя на 60–70 адзінак

жывёлы. Акрамя прыгнанных ад царквы, каля кароўнікаў ужо быў вялікі натоўп людзей. Гэта тыя няшчасныя, як з Хорастава, так і з суседніх вёсак, якіх карнікі прыгналі з навакольных лясоў, дзе яны імкнуліся захавацца. Па ўспамінах выжыўшых, непрыкметна схавацца было вельмі цяжка, лес з самай раніцы абстрэльваўся самалётам, які такім чынам указваў карнікам месца знаходжання людзей. Па прызнаннях тых жа паліцэйскіх у натоўпе каля кароўніка адчайна ў распачы галасілі жанчыны, плакалі маленькія дзеці, а карнікі распачалі разыгрываць нікому непатрэбную інсцэніроўку з праверкай дакументаў. Пры гэтым, тых, у каго былі дакументы, і ў тых, у каго іх не аказалася, усё роўна заштурхоўвалі ў кароўнік.

Тым часам у царкве працягвалася літургія. Адчуўшы небяспеку, бацюшка Іаан у кароткім звароце заклікаў усіх прысутных старанна памаліцца і прычасціцца Святых Тайн. Падчас усеагульнага спявання “Верую” у Божы храм уварваліся фашысты. Па сведчанні жанчын, якія затым будуць накіраваныя на катаржныя работы ў Германію, афіцэр прапанаваў бацюшку Іаану пакінуць храм. Але ён з годнасцю заявіў: “Свой лёс я не аддзяляю ад лёсу маёй паствы. Што будзе з імі, хай здзейсніцца і са мной”[3, с. 197]. Тут жа па загаду афіцэра некаторыя з салдат, прымяняючы сілу, пачалі выцягваць з натоўпу маладых жанчын, другія выштурхоўваць з кліраса зусім яшчэ юных пеўчых.

Бацюшка Іаан паспрабаваў заступіцца. Тады яго некалькі разоў ударылі і падцягнулі да афіцэра. Свяшчэннік запатрабаваў у афіцэра даць магчымасць скончыць яму богаслужэнне. У адказ на гэта адзін з фашыстаў схапіў бацюшку Іаана і кінуў яго на царскія вароты. Яны адчыніліся, і святар упаў прама перад Божым пасадам. Тыя, хто былі выведзены з царквы і адабраны для перагону жывёлы, бачылі, як да царквы коньмі былі падвезены некалькі саней з саломай, а дзверы храма моцна забіваліся цвікамі. У адно імгненне вока царква, зробленая з сухога дрэва, запылала. Дзясяткі агеньчыкаў паднімаліся высока да крыжа, спавітага

дымам. Гарэлі валасы, гарэлі твары і адзенне стоячых шчыльным гуртам аднавяскоўцаў. Пераносячы нясцерпную боль, разам з бацюшкай Іаанам, голас якога выразна даносіўся з пылаючай царквы – усе прыхаджане маліліся. З паказанняў паліцэйскіх, што удзельнічалі ў акцыі знішчэння, у царкве, якая гарэла, людзі пелі малітву: “Цела Хрыстова прыміце, крыніцу безсмяротнага ўкусіце...” [3, с. 196].

Па сведчанню відавочцаў, не засталася ніякіх асмаленых трупаў і ніякіх асобных магіл, аб якіх зараз многія пішуць, на пажарышчы была толькі адна магіла на ўсіх 300 прыхаджан і бацюшку Іаана, на якой дзе-нідзе былі бачны абвугляныя чалавечыя косткі. А тыя загароджаныя і не загароджаныя магілкі каля месца спаленай царквы, што захаваліся да нашых дзён, – гэта проста пахаванні памерлых людзей напрыканцы вайны і ў пасляваенны час).

Адначасова прыкладна па такому сцэнарыю адбылося знішчэнне тых людзей, якія былі загнаны фашыстамі за ваколіцу вёскі. Іх зажыва спалілі ў кароўніках. А як толькі ўся жывёла была выгнанна з падвор’яў, па сведчанню адабраных фашыстамі пастухоў-перагоншчыкаў, адна за другой пачалі пылаць падпаленыя хаты. У выніку ўся вёска згарэла дашчэнт.

Аб трагедыі 15 лютага 1943 г. ў Хораставе ёсць напісаныя нататкі настацеля пузічскага касцёла Святой Ганны ксяндза Францішка Кубша, дзе ён паведамляе: “Ад людзей я даведаўся, што гітлераўцы сагналі ўсіх жыхароў Чаланца, Хорастава і частку жыхароў Пузічаў, а таксама Рахавічаў, мужчын, жанчын і дзяцей, для выканання масавай экзэкуцыі. Людзі плакалі, дзеці крычалі, многія маліліся аб дараванні ім жыцця дзеля ўсяго святога. Праваслаўны святар, звяртаючыся да ўсіх прысутных, сказаў, каб усе прыгатаваліся да сустрэчы з Усявышнім. Разбудзіў словамі смутак за зробленыя грахі і адпусціў усім грахі. Загінуў справядлівы “бацюшка” разам з сваёй сям’ёй, загінулі яго і мае прыхаджанне” [11, с. 67].

Затым, пад канец мая 1943 г., па асабістаму загаду І.В. Сталіна за ксяндзом Францішкам Кубшам з Масквы быў накіраваны самалёт. А 24 лютага 1944 г. ён прымае актыўны ўдзел у другім Усеславянскім з'ездзе ў Маскве [12, с. 144]. Выступаючы з дакладам у Калонным зале Дома Саюзаў, Кубш публічна заклеяваў ганьбай нацысцкіх забойцаў. З яго слоў, непасрэднага відавочцы трагічных падзей аперацыі “Горнунг”, увесь свет даведаўся аб масавым знішчэнні гітлераўскімі варварамі жыхароў вёсак Хорастаўскага рэгіёну, узарваным касцёле Святой Ганны ў Пузічах, зажыва спаленых прыхаджанах у хорастаўскай Пакроўскай царкве разам з бацюшкам Іаанам [13, с. 7].

Такім чынам, усё жыццё і дзеянні Івана Сямёнавіча Лойкі паказваюць, што ён быў і застанеца ў людскіх сэрцах сапраўдным народным улюбёнцам, Вялікім праваслаўным духоўнікам і патрыётам сваёй Айчыны. Ён добраахвотна прыняў пакутніцкую смерць у палаючай царкве разам са сваімі аднавяскоўцамі-прыхаджанамі, думкі і пачуцці якіх добра ведаў, з якімі дзяліў усе радасці і нягоды, надзею і смутак свайго трагічнага і гераічнага лёсу.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

У выніку карнай аперацыі “Горнунг” загінуў кожны трэці жыхар Хорастаўскага краю. Калі ўлічыць загінуўшых затым франтавікоў і партызан, Хорастаўшчына страціла за гады вайны кожнага другога. Толькі падчас дадзенай карнай аперацыі было спалена каля 70 вёсак і 14 праваслаўных цэркваў [14, с.52].

Свяшчэннікі гэтых цэркваў, як і бацюшка Іаан, не здрадзілі свайму народу, а ў цяжкі час выконвалі свой пастырскі абавязак і памяталі не пра сябе, а пра іншых. Акрамя непасрэдных святарскіх абавязкаў, формы дапамогі іх былі розныя: забяспечвалі харчаваннем, медыкаментамі, прадастаўлялі прытулак для адпачынку партызан, лячылі параненых, даставалі патрэбныя дакументы, пісалі акупацыйным уладам фіктыўныя даведкі, хавалі моладзь ад выгнання ў Германію і г.д.

Адна справа, як паводзіць сябе і вясці набажэнства ў моцным савецкім тыле, і зусім іншая – на акупіраванай германскімі войскамі тэрыторыі. Менавіта ва ўмовах акупацыі бацюшка Іаан стаў актыўным змагаром супраць ворага, праявіў сябе сапраўдным патрыётам праваслаўнай веры і Айчыны.

Прааналізаваўшы ў дадзенай рабоце ўвесь жыццёвы шлях свяшчэнніка Іаана Лойкі, патрэбна зазначыць, што яго асоба ў поўнай ступені адпавядае разгляду Рускай Праваслаўнай Царквой як кандыдатура на першачарговае залічэнне ў лік святых.

Напрыканцы XX ст. непадалёк ад спаленага фашыстамі Божага храма прыхаджанамі Хорастаўскага сельсавета была

пабудавана новая царква Пакрова Прасвятой Багародзіцы. За апошнія год-два, дзякуючы старанням і клопату іерэя Сергія, а таксама прыхаджан, зроблена нямала. Быў праведзены ўнутраны рамонт царквы, а ў памяць аб зажыва спаленых нацысцкімі акупантамі ахвярах былі ўзведзены новыя купалы. Але гэтага недастаткова. Для сучаснай моладзі нашага краю імя бацюшкі Іаана Лойкі амаль ні аб чым ужо не гаворыць, таксама забываюцца трагічныя падзеі 15 лютага 1943 г. А гэта і па сённяшні дзень незажываючая, крывацечная рана для ўсіх жыхароў Хорастаўшчыны таму, што спынілі сваё існаванне некаторыя вёскі, зніклі многія кланы, роды, прозвішчы людзей гэтых вёсак.

У рамках падрыхтоўкі святкавання 70-й гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, паводле Указа Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 230 ад 20.05.2013 г., неабходна “...актывізаваць архіўна-даследчыцкую працу па ўстанаўленні імёнаў, лёсаў і месцаў пахаванняў загінуўшых у гады Вялікай Айчыннай вайны, адкрываць новыя памятныя месцы, ствараць мемарыяльныя зоны”.

Няма сумненняў, што ў сувязі з гэтым было б справядліва на месцы тагачаснай хорастаўскай Пакроўскай царквы (сёння гэта месца фактычна пустыр), спаленай разам з людзьмі ў гады вайны фашыстамі, стварыць мемарыяльную зону з памятным знакам і надпісам у памяць аб свяшчэнніку Іаану Лойку і яго прыхаджанам. Абавязкова патрэбна абнесці гэтую тэрыторыю агароджай, таму што дадзеная зямля – гэта месца плача, малітвы і пакаяння, месца zdeкаў, пакут і смерці сотняў людзей. А ў бліжэйшай будучыні, стварыўшы тут мемарыяльную зону, неабходна распачаць правядзенне жалобных мерапрыемстваў з адслужэннем паніхіды і крыжовым ходам. Каб ажыццявіць усё вышэй пералічанае, настаяцелю хорастаўскай царквы Пакрова Прасвятой Багародзіцы павінна быць аказана дапамога як з боку дзяржаўных устаноў і структур, так і не дзяржаўных.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Национальный архив Республики Беларусь. Фонд 295. – Воп. 1. – С. 8 642. – Л. 98.
2. Национальный архив Республики Беларусь. Фонд 295. – Воп. 1. – С. 8 642. – Л. 36.
3. Ясько, А.Ф. Больно даже мёртвым: Полесская трагедия / А. Ф. Ясько. – Минск : Бонем, 2012. – 400 с.
4. <http://radzima.org/ru/miesca/horostovo.html>.
5. Цуба, М.В. Жыццё і подзвіг братоў Цубаў / М.В. Цуба. – Пінск : ПалесДУ, 2013. – 73 с.
6. Цуба, М.В. В.З. Корж : невядомыя і малавядомыя старонкі жыцця / М.В. Цуба. – Пінск : ТДА ІРА “Паляшук”, 2009. – 88 с.
7. Раина, П. За веру и Отечество / П. Раина. – Ленинград, – 1990. – 37 с.
8. Смирнов, Н.И. Василий Мудрый / Н.И.Смирнов. – Минск : Беларусь, 2009. – 335 с.
9. <http://radzima.org/ru/miesca/horostovo.html>.
10. Памяць : Гіст.- докум. хроніка Лунінецкага раёна / укл. Т.В. Канапацкая. – Мінск : Беларусь, 1995. – 716 с.
11. Zieliński, Ze wshodu z kapelanem / S.Zieliński // Warszawa. – Wydawnictwo “Vipart”, 1997. – 160 s.
12. Нордман, Э.Б. Не стреляйте в партизан... / Э.Б. Нордман. – Минск : Беларусь, 2007. – 200 с.
13. Цуба, М.В. З крыжам і аўтаматам / М.В. Цуба // Заря (Брестская областная газета). – 2014. – 5 июня.
14. Силова, С.В. Крестный путь : белорусская православная церковь в период немецкой оккупации 1941–1944 гг. / С.В. Силова. – Минск : Белорусский Экзархат, 2005. – 71 с.
15. Корж, Е.С. Вся жизнь – Отчизне / Е.С. Корж. – Минск : Беларусь, 1984. – 239 с.

Навукова-папулярнае выданне

Цуба Міхаіл Віктаравіч

СЛУЖЫЎ БОГУ, АЙЧЫНЕ І ЛЮДЗЯМ

Адказы за выпуск П.Б. Пігаль

У аўтарскай рэдакцыі

Карэктар *К.М. Міцянок*

Падпісана ў друк 01.02.2018 г. Фармат 60×84/16.
Папера афсетная. Гарнітура «Таймс». Рызаграфія.
Ум.-друк. арк. 1,70. Ул.-выд. арк. 1, 11.
Тыраж 170 экз. Заказ № 444

Надрукавана ў рэдакцыйна-выдавецкім адзеле
Палескага дзяржаўнага ўніверсітэта.
225710, г. Пінск, вул. Дняпроўскай флатыліі, 23.